

НАСТАВНОМ И НАУЧНО-УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата Косаре Кујунџић, дипл. инж. арх.

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета бр. 01-1152/2-3.1 од 24.06.2019. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Косаре Кујунџић под насловом

**ПРИНЦИПИ ОДРЖИВЕ АРХИТЕКТУРЕ У ФУНКЦИЈИ ВАЛОРИЗАЦИЈЕ
ОБЈЕКТА ЗДРАВСТВЕНОГ ТУРИЗМА НА ПРИМЈЕРУ ИГАЛА**

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен Факултета“, бр. 189/12-пречишћен текст и 98/14), а у вези са чланом 28. и чланом 29. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ“, бр. 102/14) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 11. маја 2015. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 18. маја 2015. године, донело одлуку број 01-645/2-4.14 којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидата Косаре Кујунџић, дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације, под насловом „Принципи одрживе архитектуре као модалитети валоризације објекта здравственог туризма на примјеру Игала“, у саставу:

- Др Ана Радивојевић, ванредни професор
Универзитета у Београду, Архитектонски факултет
- Др Милица Јовановић Поповић, редовни професор
Универзитета у Београду, Архитектонски факултет
- Др Лидија Ђокић, редовни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет, и
- Др Душан Вуксановић, редовни професор
Универзитет Црне Горе, Архитектонски факултет у Подгорици

На основу члана 30. Закона о високом образовању („Сл. Гласник РС“, бр 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13 и 99/14), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ“, бр. 89/12 – пречишћен текст и 98/14), чланом 31. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ“, бр. 102/14) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 30. јуна 2015. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној 13. јула 2015. године, донело одлуку број 01-954/2-10.11 да се Косари Кујунџић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под коригованим насловом „Принципи одрживе архитектуре у функцији валоризације објеката здравственог туризма на примјеру Игала“ и да се за ментора именује в. проф др Ана Радивојевић.

Именованој је, на лични захтев, одлуком Наставно-научног већа 01-954/2-10.34 од 13.07.2015. године одобрен продужетак рока за годину дана.

Одлуком 03-22/24.2. од 14.09.2016. и 03-22/14.2. од 02.09.2017. именованој је одобрен статус мировања у школској 2015/2016. и 2016/2017. години.

Јуна 2019. године, завршену докторску дисертацију кандидат је, уз сагласност ментора, предао на Веће докторских студија.

На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Службени билтен Архитектонског факултета“ бр. 119/18), члана 37. Правилника о докторским академским студијама („Службени билтен Архитектонског факултета“, бр. 102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 17. јуна 2019. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је на седници одржаној дана 24. јуна 2019. године, донело одлуку број 01-1152/2-3.1 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Косаре Кујунџић, дипл. инж. арх., под насловом „Принципи одрживе архитектуре у функцији валоризације објеката здравственог туризма на примјеру Игала“ у саставу:

- Др Ана Радивојевић, ментор
редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонски факултет
- Др Милица Јовановић Поповић, члан Комисије
редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонски факултет
- Др Лидија Ђокић, члан Комисије
редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонски факултет, и
- Др Душан Вуксановић, члан Комисије
редовни професор Универзитета Црне Горе, Архитектонски факултет у Подгорици

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научном пољу *Техничко-технолошких наука*, научној области *Архитектура и урбанизам* за коју је Факултет матичан. Ментор предметне дисертације је др Ана Радивојевић, редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонског факултета.

Списак радова који квалификују проф др Ану Радивојевић за ментора докторске дисертације:

1. Rajčić, A., Djukanović Lj., **Radivojević A.** (2018) E(nergy) P(erformance) C(ertificate) of Buildings and Dwellings Influence of Disposition and Orientation. *Thermal Science*, Vol. 22, Suppl. 4, pp. S1129-S1141. [https://doi.org/10.2298/TSCI170529220R](https://doi.org/10.2298/TSCI170529220R;); (M22)

2. Tomovska, R., **Radivojević, A.** (2017) Tracing sustainable design strategies in the example of the traditional Ohrid house. *Journal of Cleaner Production*, Volume 147, pp. 10-24. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.01.073> (M21)
3. Djukanović Lj., **Radivojević A.**, Rajčić A. (2016). Potentials and limitations for energy refurbishment of multi-family residential buildings built in Belgrade before the World War One. *Energy and Buildings*, Vol. 115, pp. 112-120. <http://dx.doi.org/10.1016/j.enbuild.2015.04.047> (M21a)
4. Rajčić A., **Radivojević A.**, Elezović M. (2015) Correlation between the morphology of unheated staircase and energy performance of residential buildings. *Thermal Science*, Vol. 19 No. 3, pp. 845-856. DOI:10.2298/TSCI130703011R; (M23)
5. Slavković K., **Radivojević, A.** (2015). Evaluation of energy embodied in the external wall of single-family buildings in the process of energy performance optimisation. *Energy Efficiency*, Vol.8 (2), 239-253. DOI 10.1007/s12053-014-9285-3; (M23)
6. **Radivojević A.**, Roter Blagojević M., Rajčić A. (2014) The issue of thermal performance and protection and modernisation of traditional half-timbered (*bondruk*) style houses in Serbia. *Journal of Architectural Conservation*, Vol.20 (3), 209-225. DOI: 10.1080/13556207.2014.984508 (M20 –AHCI)
7. **Radivojević A.**, Đukanović Lj. (2018) Material aspect of energy performance and thermal comfort in buildings. Ćuković Ignjatović N., Konstantinou Th., Zbašnik-Senegačnik M. (eds.). *Book 4 Energy: Resources and Building Performance. KLABS book series: Reviews of Sustainability and Resilience of the Built Environment for Education, Research and Design*. Delft: TU Delft Open of the Technische Universiteit Delft, pp. 57-81. ISBN-13 (15) 9789463660341 <https://books.bk.tudelft.nl/index.php/press/catalog/book/626> (M14)
8. Kosanović S., Folić B., **Radivojević A.** (2018) Approach to design for resilience to climate change. Hildebrand L., Kosanović S., **Radivojević A.**, Konstantinou Th., Klein T. (eds.) *Book 5 Approaches, Methods and Tools for Sustainable and Resilient Building Design. KLABS book series: Reviews of Sustainability and Resilience of the Built Environment for Education, Research and Design*. Delft: TU Delft Open of the Technische Universiteit Delft, pp. 37-48. ISBN-13 (15) 9789463660327 <https://books.bk.tudelft.nl/index.php/press/catalog/book/625> (M14)
9. **Radivojević A.**, Roter-Blagojević M., Đukanović Lj. (2017) Sustainability and the material aspect of traditional residential buildings in Serbia. *Materials for a Healthy, Ecological and Sustainable Built Environment. Principles for Evaluation*. (eds. Petrović E., Vale B., Pedersen Zari M.) Duxford, Kidlington, Cambridge: Woodhead Publishing (Elsevier). ISBN: 978-0-08-100707-5 (print); ISBN: 978-0-08-100706-8 (online) (M14)
10. Mijić M., **Radivojević A.**, Šumarac Pavlović D., Mašović D., Jovanović Popović M., Ignjatović D., Rajčić A. (2014) Chapter 22: Serbia. *Building acoustics throughout Europe Volume 2: Housing and construction types country by country*. (eds Rasmussen B., Machimbarrena M.). COST Action TU0901, pp. 374-387. ISBN 978-84-697-0159-1; <http://www.tu0901.eu/tu0901-e-books/volume-2/separated-chapters> (M14)

1.3. Биографски подаци о кандидату

Кандидат Косара Кујунџић рођена је 10.07.1980. године у Пљевљима, Црна Гора. Основну школу и гимназију завршила је у Котору, након чега уписује Архитектонски факултет Универзитета у Београду на ком дипломира 2006. године и стиче звање дипломираног инжењера архитектуре. Последиломске магистарске студије пројектантског смјера на

Колумбија универзитету у Њујорку уписује 2008., завршава 2009. године и стиче звање магистра наука у архитектонском пројектовању (Master of Science in Advanced Architectural Design). Докторске академске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду уписује 2009. године, ужа област истраживања: *Технологије у архитектури, менаџмент, биоклиматска и еколошка архитектура*. Положивши све испите предвиђене наставним програмом студија са просечном оценом 9,68 стекла је право на пријаву докторске дисертације. Јуна 2015. године кандидаткиња је одобрена израда докторске дисертације под насловом „Принципи одрживе архитектуре у функцији валоризације објеката здравственог туризма на примјеру Игала“.

У свом досадашњем професионалном раду кандидаткиња је стекла богато пројектантско искуство које од 2014. године реализује у оквиру бироа „А ТЕАМ“ из Котора, чији је су-оснивач. Радећи као сарадник у настави на Архитектонском факултету у Подгорици, Универзитет Црне Горе у периоду 2009-2013. године, она је такође стекла и педагошко искуство у раду са студентима.

Кандидаткиња је свој досадашњи рад афирмисала на Салону архитектуре у Београду на којем је излагала радове 2007. и 2010. године. Осим тога, учествовала је на више архитектонско-урбанистичких конкурса. а као члан ауторског тима освојила је прву награду на архитектонско-урбанистичком конкурс за уређење слободног простора испред Старог града у Будви 2007. године. За идејно решење дипломског рада- хотела на градској плажи у Котору, (ментор проф. арх. Борислав Петровић) добила је међународно признање (S.ARCH Design Awards Honourable Mention) у Хавани, Куба, 2019. године.

Презентовала је и објављивала радове на већем броју научних скупова, у: Новом Саду (PHIDAC, 2010.), Београду (Architecture & Ideology, 2012.), Новој Горици (Places and Technologies, 2015.), Гранади (SDS, 2016.), Сарајеву (Places and Technologies, 2017.), Хамбургу (SDS, 2017.), у Гирнеу- Сјеверни Кипар (ICCAUA, 2018.).

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација кандидата Косаре Кујунџић, дипл. инж. арх., под насловом „Принципи одрживе архитектуре у функцији валоризације објеката здравственог туризма на примјеру Игала“ има 341 страну основног текста. На почетку дисертације, пре основног текста, на укупно 21 страни налазе се: насловне стране дисертације на српском и енглеском језику, подаци о ментору и члановима комисије, изјаве захвалности, резиме на српском и енглеском језику, садржај рада, списак скраћеница, ознака и симбола коришћених у дисертацији, као и попис слика и табела. Рад садржи 104 слике и 67 табела. На крају рада дати су: списак литературе наведен на 7 страна, биографија аутора са одабраним научним радовима, након чега следе изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

Садржај дисертације је следећи:

ИЗЈАВЕ ЗАХВАЛНОСТИ

РЕЗИМЕ са кључним речима (на српском језику)

РЕЗИМЕ са кључним речима (на енглеском језику)

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

ПОПИС СЛИКА
ПОПИС ТАБЕЛА

САДРЖАЈ

1. УВОД

- 1.1 Проблем и предмет истраживања
- 1.2 Циљеви и задаци истраживања
- 1.3 Полазне хипотезе
- 1.4 Научне методе истраживања и структура рада
- 1.5 Критички преглед досадашњих истраживања

2. ОДРЖИВА АРХИТЕКТУРА И ХУМАНО ПРОЈЕКТОВАЊЕ

- 2.1 Концепт одрживог развоја
- 2.2 Појам одрживе и биоклиматске архитектуре
- 2.3 Циљеви, стратегије и принципи одрживе архитектуре
- 2.4. Принципи хуманог пројектовања и пасивне мјере одрживе архитектуре
 - 2.4.1 Очување природних услова окружења
 - 2.4.2 Принципи одрживости у урбаном планирању
 - 2.4.2.1 Биоклиматско планирање и пројектовање
 - 2.4.3. Пројектовање у циљу задовољења услова комфора
 - 2.4.3.1 Топлотни комфор
 - 2.4.3.1.1 Утицајни фактори топлотног комфора
 - 2.4.3.2 Ваздушни комфор
 - 2.4.3.3 Визуелни комфор
 - 2.4.3.4 Звучни комфор
 - 2.4.3.5 Материјализација грађевине
 - 2.4.3.6 Психолошки аспекти комфора
 - 2.4.3.7 Повезаност са природом
 - 2.4.3.7.1 Основни конститутивни природни елементи живота у контексту одрживе архитектуре: вода, земља, ватра, ваздух

3. ЗДРАВСТВЕНИ ТУРИЗАМ

- 3.1. Појам и савремене концепције здравственог туризма
- 3.2. Одрживи развој туризма у Црној Гори
- 3.3. Здравствени туризам у Боки Которској
 - 3.3.1. Бока Которска као туристичка дестинација
 - 3.3.2. Природни љековити фактори Боке Которске
 - 3.3.3. Генеза здравственог туризма у Боки Которској
- 3.3.4. Здравствени туризам Игала
 - 3.3.4.1. Природни љековити фактори Игала
 - 3.3.4.1.1. Клима Игала
 - 3.3.4.1.2. Море Игала
 - 3.3.4.1.3. Балнеолошки фактори Игала
 - 3.3.4.1.4. Вегетација Игала
 - 3.3.4.1.5. Збирни приказ љековитости природних фактора Игала
 - 3.3.4.2 Историјски развој бањског и климатског љечилишта у Игалу
 - 3.3.4.3 Планске стратегије туристичког развоја Игала

4. ЗДРАВЉЕ И ПРОСТОРИ ЛИЈЕЧЕЊА

- 4.1 Концепт здравља у архитектури кроз историју
- 4.2 Утилитаран приступ пројектовању здравствених објеката
- 4.3 Салутогенеза и стање здравља
- 4.4 Салутогени простори (исцијелитељска окружења)
 - 4.4.1 Типологија исцијелитељских окружења: природно, изграђено, симболичко социолошко окружење
- 4.5 Пројектовање засновано на научним доказима (Evidence based design)
- 4.6 Значај контекстуалности за креирање исцијелитељских окружења
 - 4.6.1 Контекстуалност у архитектури Боке Которске
 - 4.6.1.1 Грађење у складу са потребама друштва
 - 4.6.1.2 Грађење у складу са ресурсима
 - 4.6.1.3 Грађење у складу са географским карактеристикама региона: климом и топографијом
 - 4.6.1.4 Грађење у складу са постојећом изграђеном формом
- 4.7 Сумирање кључних аспеката салутогених простора

5. МОДАЛИТЕТИ ВАЛОРИЗАЦИЈЕ ОБЈЕКТА ЗДРАВСТВЕНОГ ТУРИЗМА

- 5.1 Постојећи модели валоризације аспеката одрживости здравствених објеката, здравственог туризма и исцијелитељских (салутогених) простора
 - 5.1.1 Модели валоризације аспеката одрживости здравствених објеката
 - 5.1.2 Модели валоризације аспеката здравственог туризма
 - 5.1.3 Модели валоризације аспеката исцијелитељских (салутогених) окружења у здравственим објектима
- 5.2 Циљеви, критеријуми, индикатори и препоруке модела валоризације објеката здравственог туризма
 - 5.2.1 Домен 1. Одржива архитектура -хумано пројектовање
 - 5.2.1.1 Циљ 1. Очување природних услова окружења
 - 5.2.1.2 Циљ 2. Биоклиматски повољно окружење
 - 5.2.1.3 Циљ 3. Задовољење услова комфора
 - 5.2.1.3.1 Критеријум I Топлотни (термички) комфор
 - 5.2.1.3.2 Критеријум II Ваздушни комфор
 - 5.2.1.3.3 Критеријум III Визуелни (видни) комфор
 - 5.2.1.3.4 Критеријум IV Звучни комфор
 - 5.2.1.3.5 Критеријум V Материјализација
 - 5.2.1.3.6 Критеријум VI Психолошки аспекти комфора
 - 5.2.1.3.7 Критеријум VII Повезаност са природом
 - 5.2.2 Домен 2. Здравствени туризам.
 - 5.2.2.1 Циљ 1. Очуваност и ревитализација природних љековитих фактора
 - 5.2.2.2 Циљ 2. Еколошка очуваност и заштићеност окружења
 - 5.2.2.3 Циљ 3. Нискокарбонски туризам
 - 5.2.2.4 Циљ 4. Независност туристичке дестинације од сезоне
 - 5.2.2.5 Циљ 5. Задовољство туриста
 - 5.2.3 Домен 3. Салутогена (исцијелитељска) окружења
 - 5.2.3.1 Циљ 1. Салутогено природно и изграђено окружење
 - 5.2.3.2 Циљ 2. Салутогено симболичко окружење
 - 5.2.3.3 Циљ 3. Салутогено друштвено окружење
- 5.3 Синтезни модел валоризације објеката здравственог туризма

6. СТУДИЈА СЛУЧАЈА: ИНСТИТУТ ЗА ФИЗИКАЛНУ МЕДИЦИНУ, РЕХАБИЛИТАЦИЈУ И РЕУМАТОЛОГИЈУ „ДР СИМО МИЛОШЕВИЋ“ У ИГАЛУ

- 6.1 Циљ 1: Очување и побољшање квалитета животне средине
- 6.2 Циљ 2: Очување и ревитализација природних љековитих фактора
- 6.3 Циљ 3: Биоклиматски повољно окружење
- 6.4 Циљ 4: Задовољење услова комфора
- 6.5 Циљ 5: Јачање идентитета и осјећаја (везаности) за мјесто
- 6.6 Циљ 6: Минимизирање ресурса (пословна- маркетиншка ефикасност)
- 6.7 Циљ 7: Осјећај задовољства корисника (гостију, пацијената, особља)

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

8. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

9. БИОГРАФИЈА АУТОРА

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Рад садржи седам поглавља. Поглавља у раду су дефинисана као: (1) *Увод*, (2) *Одржива архитектура и хумано пројектовање*, (3) *Здравствени туризам*, (4) *Здравље и простори лијечења*, (5) *Модалитети валоризације објеката здравственог туризма*, (6) *Студија случаја: Институт за физикалну медицину, рехабилитацију и реуматологију „Др Симо Милошевић“ у Игалу* и (7) *Закључна разматрања*.

У структури докторске дисертације уочљиве су три карактеристичне целине: (I) Уводни део, (II) Теоријски оквир рада и (III) Валоризација и резултати истраживања.

У уводном поглављу се разматрају проблем и предмет истраживања, износе циљеви и задаци истраживања, дефинишу полазне хипотезе, дефинишу и описују научне методе истраживања уз дискусију о очекиваним резултатима и њиховој практичној примени и даје се критички осврт и преглед досадашњих истраживања.

Део рада којим је обухваћен теоријски оквир истраживања састоји из три поглавља.

Поглавље под насловом *Одржива архитектура и хумано пројектовање* се бави изучавањем основних поставки одрживе архитектуре, са посебним освртом на принцип тзв. хуманог пројектовања којим се особа/корисник поставља у центар интересовања и истраживања. У том контексту, ово поглавље објашњава везу између поменутог принципа одрживости и пасивних мера одрживе архитектуре, са посебним нагласком на значају и улози различитих аспеката комфора зарад испуњења датог принципа.

Поглавље названо *Здравствени туризам* даје објашњење појма и савремених концепција здравственог туризма, као и његове неодвојиве повезаности са стањем и очуваношћу животне средине у којој се овај облик туризма одвија. Поред тога, у поглављу се објашњава значај здравственог туризма за Црну Гору, а у том смислу се анализирају корени и

предуслови за здравствени туризам у Боки Которској, односно, у Игалу у чијим оквирима се налази непосредни предмет анализе дисертације.

Последње поглавље у овој целини, *Здравље и простори лијечења*, даје објашњење везе која постоји између здравља корисника и одговарајућих карактеристика простора намењених лечењу. У поглављу се, при томе, указује на значај тзв. салутогених простора који се могу третирати и сматрати исцелитељским просторима, објашњава се савремени концепт пројектовања заснованог на научним доказима (evidence based design), а указује се и на везу између карактера и контекста окружења у којем се неки простор намењен здрављу и лечењу налази, у функцији препознавања и афирмације исцелитељских потенцијала самог окружења.

Кључни, средишњи део рада чине два поглавља којима се објашњава креирање методологије неопходне за поступак валоризације објеката здравственог туризма који се потом проверавају на конкретном примеру Института у Игалу.

Поглавље дисертације насловљено *Модалитети валоризације објеката здравственог туризма* представља централни део истраживачког процеса. У њему се, у првом кораку, објашњавају постојећи модели валоризације аспеката одрживости здравствених објеката, здравственог туризма и исцелитељских (салутогених) простора, након чега се по сваком од наведених домена појединачно утврђују релевантни циљеви и критеријуми за креирање модела валоризације објеката здравственог туризма. Последња целина у оквиру поглавља, у форми дискусије дефинише тзв. синтезни модел валоризације објеката здравственог туризма у оквиру којег су препознати комплементарни елементи релевантних аспеката сва три претходно анализирана домена.

У поглављу *Студија случаја: Институт за физикалну медицину, рехабилитацију и реуматологију „Др Симо Милошевић“ у Игалу*, валоризује се и коментарише објекат Института на основу претходно дефинисаног синтезног модела. Валоризација се спроводи на основу седам постављених циљева који су идентификовани у оквиру природног и изграђеног окружења (очување и побољшање квалитета животне средине; очување и ревитализација природних лековитих фактора; биоклиматски повољно окружење; задовољење услова комфора; јачање идентитета и осећаја (везаности) за место), у оквиру циља везаног за симболичко окружење (минимизирање ресурса (пословна- маркетиншка ефикасност)), као и циља у склопу друштвеног окружења (осећај задовољства корисника).

У закључном делу рада се доносе конкретни закључци проистекли из научног истраживања, своде резултати и доказује могућност њихове практичне примене. Такође се идентификују правци даљег истраживања.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Савременост овог истраживања се, на првом месту, огледа у самом приступу анализи и валоризацији објеката здравственог туризма који се заснива на спрези релевантних аспеката одрживе архитектуре, здравственог туризма, и принципа пројектовања салутогених, односно, исцелитељских простора. Овакав приступ поставља корисника простора и његову удобност, здравље и благостање у центар интересовања, успостављајући систем критеријума, индикатора и препоручених мера чијим се испуњењем стварају предуслови за валоризацију, пројектовање, изградњу или реконструкцију здравствено туристичких објеката.

Истраживање је усредсређено на објашњење корелације и садејства одрживе архитектуре, здравственог туризма и архитектонског пројектовања салутогених простора. Свака од поменуте три области појединачно указује на савремене трендове и схватања у домену: укупног антропогеног односа према окружењу, начина и стила живота савременог човека, односно, карактера окружења у погледу ефеката на људско здравље, па је у том смислу дисертација изузетно актуелна. При томе се на јединствен и оригиналан начин, прожимањем кључних аспеката за све три области успоставља синтетни модел валоризације објеката здравственог туризма чиме се дефинише нова стратегија и методологија у проучавању ове проблематике, која има практичну примену у оквиру урбанистичког и архитектонског пројектовања у домену здравственог туризма.

Такође, описана методологија има потенцијала за применљивост у свакодневној грађевинској пракси, што представља посебну вредност дисертације, посебно када се узме у обзир њена јединственост како у нашој средини, тако и у региону.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Приликом рада на докторској дисертацији, коришћена је обимна литература, примарни и секундарни извори, као и извори доступни на интернету. Истраживање кандидаткиње је засновано на изворима и теоријској литератури који се односе на више тема које се дисертацијом истражују, као што су: појам и принципи одрживе архитектуре, посебно принципа хуманог пројектовања, појам и савремено поимање здравственог туризма, принципи пројектовања и креирања простора намењених здрављу и лечењу, те одлике регионалне архитектуре и карактеристике поднебља Бококоторског залива.

Избор библиографских јединица указује на то да је кандидаткиња упозната са кључним теоријским расправама и резултатима, као и са актуелним примерима у области коју истражује, и да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова.

Као најзначајнији извори коришћени у истраживању издвајају се:

- Antonovsky, Aaron. *Health, Stress, and Coping*, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1982.
- Бајић Брковић, Милица. „Одрживи просторни развој бањских места у Србији: изазови и перспективе“, *Одрживи развој бањских и туристичких насеља у Србији*, ур. Мила Пуцар и Јошко Максимовић, Београд: ИАУС, 2010.
- Boubekri, Mohamed. *Daylighting, Architecture and Health: building design strategies*. Amsterdam, Boston: Elsevier Architectural Press, 2008.
- Божовић Стаменовић, Ружица. *О просторима лечења-центри дневне неге*. Београд: Задужбина Андрејевић, 1997.
- Vozovic Stamenovic, Ruzica, "Branding Environmental and Evidence Based Hospital Design". 2010. https://www.academia.edu/8428489/BRANDING_ENVIRONMENTAL_AND_EVIDENCE_BASED_HOSPITAL_DESIGN
- *Бока 10-2, Зборник радова из науке, културе и умјетности*. Херцег- Нови: Самоуправна интересна заједница науке и културе Херцег-Нови, 1979.
- Gesler, Wilbert M. *Healing places*. Lanham: Rowman& Littlefield, 2003.
- Данијелс, Клаус. *Технологија еколошког грађења*. Београд: Јасен, 2009.

- Day, Christopher. *Spirit&Place. Healing our environment. Healing Environment*. Oxford: Elsevier Architectural Press, 2002.
- Ђокић, Лидија. *Осветљење у архитектури. Захтеви и смернице за пројектовање*. Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 2007.
- Иванишевић, Горан. ур. *Здравствени туризам и природни лековити чиниоци у Хрватској*. Загреб: Академија медицинских знаности Хрватске, 2003.
- Јовановић Поповић, Милица. *Здраво становање*. Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 1991.
- Jong-Jin, Kim, and Brenda Rigdon. "Introduction to Sustainable Design", Michigan: The University of Michigan, College of Architecture and Urban Planning, 1998.
- Косорић, Весна. *Еколошка кућа*. Београд: Грађевинска књига, 2008.
- Максин, Марија; Пуцар, Мила; Милијић, Саша и Миомир Кораћ. *Одрживи развој туризма у Европској унији и Србији*, Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије, 2011.
- Moughtin, Cliff; McMahon Moughtin, Kate; Signoretta, Paola. *Urban Design: Health and the Therapeutic Environment*. Oxford: Elsevier Architectural Press, 2009.
- Мартиновић, Душан ур. *Туризам у Црној Гори у другој половини XX вијека*. Цетиње: Пријестоница Цетиње, Подгорица: Економски факултет, Котор: Факултет за туризам и хотелијерство, 2002.
- *Mediterranean strategy for sustainable development*. Rome: United Nations Environment Programme, Mediterranean Action Plan, 2005. www.planbleu.org/sites/default/files/upload/files/smdd_uk.pdf
- *Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025. Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development*. Athens: United Nations Environment Programme, Mediterranean Action Plan, 2016. www.planbleu.org/sites/default/files/upload/files/publications/mssd_2016-2025_final.pdf
- *Национална стратегија одрживог развоја до 2030. године*. Подгорица: Министарство одрживог развоја и туризма, 2016. www.mrt.gov.me/odrzivi/165045/obavjestenje-Nacionalna-strategija-odrzivog-razvoja-do-2030-godine.html
- Purves, Geoffrey. *Healthy Living Centres*. Oxford: Elsevier Architectural Press, 2002.
- Пуцар, Мила, Пајевић, Милан, и Јовановић-Поповић, Милица. *Биоклиматско планирање и пројектовање. Урбанистички параметри*. Београд: Завет, 1994.
- Schweitzer, Marc, Gilpin, Laura and Susan Frampton. "Healing spaces: Elements of Environmental design that Make an Impact on Health". *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, Volume 10, Supplement 1, S-71-S-83, 2004.
- Стојановић, Владимир. *Туризам и одрживи развој*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, 2011.
- *Стратегија развоја туризма у Црној Гори до 2020. године*. Подгорица: Министарство туризма и заштите животне средине, 2008. www.gov.me/files/1228912294.pdf
- Harris, Cindy, and Pat Borer. *The Whole House Book*. Machynlleth: Centre for Alternative Technology, 1998.

- Huisman, E.R.C.M., Morales, E., van Hoof, J. And H.S.M. Kort. "Healing environment: A review of the impact of physical environmental factors on users," *Building and Environment* 58, 70-80, 2012.
- United Nations General Assembly: *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York, 2015.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Предметно истраживање је према природи теоријско, али је према циљу примењено. Интердисциплинарни карактер истраживачког рада на докторској дисертацији је захтевао примену више научних метода, тако да кандидаткиња у раду користи опште, посебне и специфичне научне методе истраживања у областима које су предмет истраживања. Општи научни метод дисертације је аналитичко-синтетички метод, а од основних метода примењени су метод логичке аргументације, метода анализе садржаја докумената, синтеза и корелација, као и метода студије случаја (case study).

Докторска дисертација је осмишљена као вишеслојно истраживање и обухвата више фаза истраживања. Истраживање је у првој фази започето избором и формулацијом проблема и предмета истраживања, дефинисањем циљева и задатка истраживања, полазних хипотеза и научних метода истраживања, као и анализом досадашњих истраживања.

У другој фази истраживања се формира полазна информациона основа прикупљањем и систематизацијом неопходних података о одрживој архитектури, здравственом туризму, као и архитектури здравствених објеката којима је заједничка тежња ка здравом, исцелитељском окружењу, а самим тим и ка здрављу. У формирању информационе основе овог дела истраживања коришћене су истраживачке методе: дескрипција, анализа (доступних истраживања у овој области), систематизација и интерпретација података.

Наредна фаза истраживања представља кључни део дисертације. Анализирани извори омогућили су увид у актуелне савремене тенденције у анализираним тематским областима на основу чега су дефинисани појединачни модели валоризације објеката здравственог туризма (у доменима одрживе архитектуре, здравственог туризма и пројектовања исцелитељских окружења), а чијим обједињавањем и преклапањем је формиран синтезни модел валоризације. Оперативност креираног синтезног модела се проверава методом студије случаја на примеру Института за физикалну медицину, рехабилитацију и реуматологију „Др Симо Милошевић“ у Игалу над којим се спроводи валоризација постојећих просторно-функционалних, еколошких, здравствених и туристичких капацитета. Тиме се омогућава сагледавање постојећег стања као и развојних потенцијала и праваца развоја овог најзначајнијег и најкомплекснијег објекта здравственог туризма у Црној Гори. Резултат комплексне валоризације представља преглед испуњености циљева, односно заступљености препоручених мера на објектима Института (Медитеранском здравственом центру и објекту Дечијег одељења), чиме се утврђује мера у којој су на анализираним објектима примењени савремени принципи пројектовања објеката здравственог туризма, а што представља показатељ перспективе његовог одрживог развоја.

У завршној фази истраживања коришћене су методе које омогућавају евалуацију и пружају поузданост налаза: сумирање и интерпретација резултата истраживања, као и њихова евалуација (њихово упоређење са постављеним хипотезама и основним теоријским постулатима). Закључцима су такође, дефинисане смернице и отворена поља за будућа истраживања.

3.4. Применљивост остварених резултата

Примена резултата остварених у овој докторској дисертацији је веома широка и има изражену како теоријску, тако и практичну компоненту. У теоријском смислу, као прва синтетичка студија на нашим просторима која преиспитује и повезује релевантне аспекте три тематске области: одрживе архитектуре, здравственог туризма и пројектовања салутогених простора, дисертација објашњава врло важну корелацију и садејство ових савремених концепција и као таква представља модел за будућа истраживања не само објеката намењених здрављу, већ и других типова објеката. При томе, интегрисани, интердисциплинарни методолошки и пројектантски синтетички модел валоризације који је радом креиран, значајно доприноси унапређењу квалитета архитектуре и простора објеката здравственог туризма, а доминантан аспект и угао посматрања у поступку валоризације постаје брига за очување и унапређење здравља корисника, као и очување животне средине, применом првенствено пасивних мера одрживе архитектуре.

Сходно томе, имплементација добијених резултата се очекује како у науци - као полазиште за даља истраживања на сличну тему, тако и у градитељској пракси - код пројектаната и извођача приликом доношења одлука везаних за пројектовање, изградњу или реконструкцију здравствено туристичких објеката којима би се максимално уважавале потребе корисника на начин којим се не угрожава нити здравље корисника, нити животна средина. Овакав приступ се генерално може сматрати новом стратегијом савременог пројектовања и грађења која се може даље развијати и примењивати и на другим типовима објеката.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Предметна докторска дисертација показује да кандидаткиња поседује способност за самосталан научно-истраживачки рад. То се огледа у консултовању релевантне литературе и повезивању знања из области архитектуре, посебно оних у домену одрживог пројектовања и грађења, архитектуре здравствених објеката у смислу исцелитељских окружења, као и здравственог туризма.

Кандидаткиња је кроз овај рад показала самосталност у идентификацији проблема истраживања, одабиру, примени и интерпретацији метода истраживања на одабрани предмет истраживања. Докторска дисертација показује да кандидаткиња влада вештинама употребе разних научних метода истраживања, почев од критичке теоријске анализе, анализе садржаја разних извора, компаративне анализе, синтезе и интерпретације резултата истраживања. Кандидаткиња је кроз формирану методологију и концептуални оквир истраживања показала изузетну способност дефинисања и обраде специфичне теме.

Значајан показатељ способности кандидата за самосталан научни рад произилази из радова из шире области дисертације, публикованих у међународним часописима, као и зборницима радова са научних скупова.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Научни доприноси предметног истраживања су:

- успостављање новог приступа у истраживању проблематике пројектовања здравствено туристичких објеката која обједињује три различите тематске области (одрживу архитектуру, здравствени туризам и пројектовање салутогених простора),

дефинисањем нове - научно аргументоване, интердисциплинарне, логичко-сазнајне стратегије-методологије истраживања;

- креирање новог парадигматског архитектонског и урбанистичког, методолошког (теоријског) и пројектантског (практично примењивог) модела валоризације објеката здравственог туризма, заснованог на савременим концепцијама одрживе архитектуре, здравственог туризма и пројектовања салутогених простора, који се може применити приликом валоризације, пројектовања, изградње и/или реконструкције здравствено-туристичких објеката;
- формирање препорука на основу идентификације препоручених пројектантских принципа и мера дефинисаних у синтезном моделу валоризације које би се користиле приликом пројектовања и/или реконструкције објеката здравственог туризма, како би се креирао простор усклађен са савременим концепцијама одрживе архитектуре, здравственог туризма и пројектовања салутогених окружења;

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Дисертација је пажљиво формулисана, научно заснована и представља заокружену истраживачку целину. Научни доприноси који су остварени у дисертацији представљају унапређење научних знања, имајући у виду да се први пут код нас успоставља корелација између три различите тематске области - одрживе архитектуре, здравственог туризма и пројектовања салутогених простора.

Анализом, идентификацијом и синтезом релевантних аспеката у оквирима истраживаних тематских области, кандидаткиња успоставља оригинални, интегрисан, интердисциплинарни модел валоризације објеката здравственог туризма којима објашњава корелацију и садејство савремених концепција које истражује. Пројектантске мере и начела који произилазе из синтезног модела представљају свеобухватни одговор на захтеве креирања окружења које има позитиван утицај на здравља корисника, који своју примену имају првенствено у здравствено туристичким објектима, као објектима који су по својој функцији опредељени да служе здрављу и благостању.

Креираним моделом валоризације успостављена је нова методологија у приступу истраживању и пројектовању објеката здравственог туризма којом је посебно наглашен значај изграђеног окружења (архитектуре) за здравље, као и салутогени приступ архитектури објеката здравственог туризма, што се може сматрати посебним квалитетом ове дисертације.

Дисертација је проверена у односу на плагијаризам и оцењено је да је заступљеност неодговарајуће цитираних делова рада у минималном обиму, те да је дисертација самосталан, оригиналан научни рад, који представља резултат властитог и оригиналног истраживања.

4.3. Верификација научних доприноса

Списак радова кандидаткиње који су резултат истраживања у оквиру докторске дисертације:

Радови објављени у научним часописима

Радови у научним часописима међународног значаја са SCI и AHCI листе (M23)

Stamatović Vučković, S., **Kujundžić, K.:** Cultural Center in Kotor Designed by the Architect Zdravko Moslavac; Interpolation as a Means of Valorization of Architectural

Heritage, *-Prostor*, 26(2 (56)), pp. 332-347, 2018 (ISSN 1330-0652) (doi: [https://doi.org/10.31522/p.26.2\(56\).10](https://doi.org/10.31522/p.26.2(56).10))

Радови у иностраном часопису изван SCI листе

Kujundzic, K., Stamatović Vuckovic, S.: Cultural landscape devastation as a consequence of poor Sustainable Urban Development practice Case study: Kostanjica, Boka Bay, Montenegro, *-International Journal of Contemporary Urban Affairs*, 3(1), pp. 121-131, 2019 (ISSN 2475-6156) (doi: 10.25034/ijcua.2018.4689).

Stamatović Vučković, S., **Kujundzic K.:** Architecture of the 20th century as a Cultural Heritage: Architectural Communication - Memorial Hall in Kolasin, Montenegro, *-Architecture and Urban Planning*, Vol 9, pp. 47-52, 2014. (ISSN: 2255-8764) (DOI: 10.7250/aup.2014.007).

Kujundzic, K.: Architecture in the Shadow of “Investors’ Urban Planning”- Case Study of Avala Hotel in Budva, Montenegro, *-Journal of Civil Engineering and Architecture, Volume 7, Number 7*, pp. 867-874, 2013. ISSN 1934-7359 (Print), ISSN 1934-7367 (Online).

Радови објављени у зборницима међународних научних скупова

Саопштења са међународних научних скупова штампана у целини (M33):

Kujundzic, Kosara, Stamatovic Vuckovic, S. “Cultural landscape devastation as a consequence of poor Sustainable Urban Development practice Case study: Kostanjica, Boka Bay, Montenegro,” *-Conference Proceedings – International Conference on “Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism” (ICCAUA- 2018), Girne, North Cyprus*, Anglo-American Publications LLC, pp. 28. ISBN 978-1-946782-09-0, 2018.

Kujundzic, Kosara. “Principles of Architectural regionalism as means of built form improvement in Boka Bay, Montenegro,” *-Book of Conference Proceedings of the 4th International Conference on Places and Technologies*, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina, 2017., pp. 48-57.

Kujundzic, K.: “The health aspects of sustainable architecture,” *-Book of Conference Proceedings of the 2nd International Conference on Places and Technologies*, Nova Gorica, Slovenia, 2015., pp. 26-31.

Kujundzic, K., Stamatovic, S., Bojkovic, V.: “Contemporary revitalization strategies for the industrial heritage in Montenegro,” – *Proceedings of the international conference: “Issues of preservation and continuity of architectural and urban planning traditions in modern city”*, Volgograd, Russia, 2013., pp.138-142.

Саопштења са међународних научних скупова штампана у изводу (M34):

Kujundzic, K.: “The Aesthetic Values of Bioclimatic, Vernacular Architecture of Boka Bay, Montenegro,” *-Book of abstracts of 6th European Postgraduate Sustainable Development Symposium*, Granada, Spain, 2016., p. 44.

Kujundzic, K.: “Architecture in the shadow of “investors’ urban planning. Case study: Avala hotel in Budva, Montenegro,” *Architecture & Ideology, Conference Proceedings*, Belgrade, 2012., p. 81.

Саопштења са скупа националног значаја штампана у целини (M63):

Кујунџић, К.: „Употреба равног крова у стамбеној архитектури Боке Которске, - *Зборник радова са симпозијума студената докторских студија PHIDAC 2010*, Нови Сад, 2010., pp. 93-100.

Докторска дисертација је успешно прошла верификацију оригиналности.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу анализе дисертације кандидата Косаре Кујунџић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом. Дисертација задовољава научне критеријуме и пружа научни допринос научној области *Архитектура и урбанизам* и ужој научној области *Архитектонске конструкције* за коју је матичан Архитектонски факултет, као и научни допринос који се односи на развој нових методологија и примену резултата истраживања у пракси. Оригинални резултати су остварени синтезом и корелацијом релевантних аспеката одрживе архитектуре, здравственог туризма и пројектовања исцелитељских окружења из којих је произашао синтетни модел валоризације објеката здравственог туризма, креиран тако да се унапређење квалитета архитектуре и простора објеката здравственог туризма постиже бригом о здрављу и осећају благостања корисника, као и очувањем животне средине.

Кандидаткиња је показала способност за научно-истраживачки рад кроз рад на самој дисертацији, учешће на међународним конференцијам, као и објављеним научним и стручним радовима у научним часописима и зборницима радова са међународних конференција.

На основу напред наведеног, Комисија предлаже Научном и наставно-уметничком већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом „ПРИНЦИПИ ОДРЖИВЕ АРХИТЕКТУРЕ У ФУНКЦИЈИ ВАЛОРИЗАЦИЈЕ ОБЈЕКТА ЗДРАВСТВЕНОГ ТУРИЗМА НА ПРИМЈЕРУ ИГАЛА“ кандидата Косаре Кујунџић, дипл.инж.арх. прихвати, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, јула 2019. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Проф. др Ана Радивојевић, ментор
Редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

Проф. др Милица Јовановић Поповић,
Редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

Проф. др Лидија Ђокић,
Редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонски факултет

Проф. др Душан Вуксановић,
Редовни професор Универзитета Црне Горе, Архитектонски факултет у
Подгорици